Pintér Lajos

Tér és táj

És az elmúlt két hónap hol van? Hogyan számolok el vele? Két hónapra - a hétköznapok zötykölődései közepette - kiestem volna a térből s időből? Fel tudom-e most idézni, visszamenőleg, a múlt napok fényeit és árnyait. Különválnak-e majd a tettek, különválnak-e a szinte jelentéktelen mozdulatok. S a gondolok s a gondolatok?

Évszakok vonultak el naplómban. Mint egy kisgyerek, ki áll lakószobája ablakában, vagy háza udvarán és nézi: írásaimban megvirradt és beesteledett. Hol vannak most e fények és árnyak. Pedig erről a bolond tavaszról s örült nyárról lehetett volna írni. Fiaim mondták is: apa, majd ezt megírod. Például az április közepi zuhogó hóesést. Egy-egy szál virágról is akartam írni: szál virágonként loptam be magamnak húsvét táján a tavaszt. Egy szál tulipán, jácint vagy nárcisz volt a tavasz - itt bent, még ott kint szakadt a hó.

Görgettem magam előtt, hogy Bakáról írni, Juhászról írni, görgettem magamban elképzelésem szerint a napló írni- s tennivalóit.

A hosszúra nyúlt télben egyetlen villanásnyi tavaszt kerestem közben s alig találtam. A buszmegállóban kis várakozót építettek, undorral nézem a szétvert üvegfalakat. Kitört üvegoldalú buszmegállók, üvegszilánkok, ez lenne a mi Európánk? S ahogy a szél végeláthatatlanul szalad a szeméttel. Nem az ördögszekér, ahogy a didergő városon karikázik keresztül az ördögi szemét. S buszra vártomban megcsordult az eresz. Hónapokkal ezelőtti emlék, de már akkor elhatároztam, hogy megírom. Hogy egy ilyen kitört buszvárónak, kalyibának van egyáltalán eresze! Amikor olvadni kezdett, s megcsurrant, akkor vettem észre csak. S ez az ereszen megcsurranó hólé, mintha egy Áprily-versből jött volna elő, számomra ez hozta el a tavaszt.

Kis apró jegyzetlapocskák is, most sorra veszem őket. Egy, a *Forrás*ból hazahozott papírlapon néhány mondatos feljegyzés. Ryszard Kapuscinskinak, a lengyel írónak sokadszorra közöljük már otthoni megjelenessel szinte egyidőben a jegyzeteit. Most épp a *Lapidárium II.* címüt. Kapuscinski író, riporter. Mivel a világvárosi könyvesbolti slágerlistákon külön szokás választani a fictiont és a non fictiont, tehát a "szépirodalmat" és a "valóságirodalmat". Így ő riportkönyveivel a valóságirodalom slágerlistáira kerül fel időről-időre.

*Lapidárium*ából írtam ki pár mondatot: A BBC-ben interjú Jorge Borges íróval. Az interjú idején Borges 83 éves.

Várom a halált - mondja az író. De mikor jön el? Ma este? Ma este nem, mert holnap sok teendőm van!

Eddig az idézet, rajta a papíron és rajta a képzelet falán: hogy a mindenkori holnapra szükséges és elégséges teendő adassék. Hogy megadassék a "ma este nem" irgalma.

A *Holmi* 1996. januári számát is régóta rakosgatom. Réz Pál, Lator voltak itt, még tőlük kaptam. Szabó Magda írására figyelek föl: *Nemzeti énekünk,* a *Szózat.* Naplósorozatom elején már írtam, például a "vak ünnep költői kép kapcsán, hogy számomra mily fontosak és kedvesek ezek az irodalmi motívumok, vándormotívumok: a látás és a vakság. Lehet, hogy nem csak az irodalomból szivárogtak belém? Évtizedig éltem együtt, egymás melletti lakásban egy vak emberrel. Régen diplomata volt Svájcban. Egyszer rokoni látogatásra tartott vonattal Csongrádra. A vasúton lovaskocsi várta, tél volt, kocsi vitte haza. S a rövid úton, míg a vasúttól az otthonig poroszkáltak a lovak, a rövid úton ez az ember megvakult. Egyik pillanatról a másikra elvesztette a látását. Német felesége volt, ablakuk alatt elmenvén hallgattam azután az egész nap tartó felolvasást. A német nő hol magyarul, hol németül egész nap, monoton hangon olvasott vak férjének.

De Babits sora: a "vak ünnep". Van ennél költészetünkben remekebb költői kép!

S most Szabó Magda dolgozatában a *Szózat* elemezésekor csodás dolgokra találok. Vörösmarty a *Túlvilági kép* című verséből kihagyott néhány sort idéz. Ez, ami kihullott a rostán, ez lett később a *Szózat* első tervezete.

Hazádhoz, mint szemedhez
Tarts híven óh magyar!
Bölcsőd és sírod az neked
Melly ápol s eltakar.

A nagy világon e kívűl
Nincsen számodra helly,
Áldjon vagy verjen a sors,
Itt élned halnod kell.

A kihagyott néhány sorból, ebből a negyedív alakú eldobott papírfecniből (mert Szabó Magda a kéziratpapírt is leírja) ebből lett később nemzeti imánk. S a variációk sora, míg a vers elrendeződik végső formájában. Bölcsőd és sírod az neked - Bölcsőd az s egykor sírod is - Bölcsőd az s majdan sírod is.

Áldjon vagy verjen a sors - Áldjon vagy verjen sors keze - (bekerül a "sors keze" szókép. Előnyére, hátrányára - ki tudja? - képszerűsödik a vers) - S végül még egy kettőspont a sor végére, hogy előkészítse a következő sor mondandóját: Áldjon vagy verjen sors keze.

Az "Itt élned halnod kell" sor már készen van az első változatban is. Csak egy vessző hiányzik, csak az kerül a helyére. Az első megfogalmazás lázas sietségében nincs idő vesszőre, kettőspontra, azok később kerülnek helyükre - Itt élned, halnod kell. És persze még a *Szózat* hátralévő tizenkét versszaka, amit ez a kezdő nyolcsornyi töredék elindít.

Persze a legelső sor! Hazádhoz, mind szemedhez - Az át- és továbbírásnak ez esik elsőül áldozatul. Áthúzva s helyette: Hazádnak rendületlenül -

A nagyerejű sor, ami azóta is visszhangzik, hisz újra és újra, hallottuk a szót, hogy rendületlenül.

Ne tünjön szentségtörésnek, de én egyre és egyre jobban megszeretem ezt a nyolcsornyi töredéket. A töredék-*Szózat*ot! Nekem ez talán még nagyobb, mint a végleges. A "sors keze" a költői kép sem hiányzik. Költői képpel, zuhatagával majd eljő a "hajfodrász", az áldott vagy átkos 20. század. S ez a megtalált sor az én "látás" és "vakság" filológiámban, ez pedig páratlan szépségű: Hazádhoz, mint szemedhez. Nekem talán a legszebb magyar verssor.

Amit egy költő végül is verséből kihúzott. Találtam egy utánozhatatlan nagyságú sort, találtam egy verset.

Itt félbehagyom a gépelést, a konyhába megyek, iszom pár korty teát. Nagyra tárom a konyhaablakot, mélyen beleszippantok a kora nyári levegőbe. Jóleső kora reggeli frissesség. Tegnap Csongrádon jártunk a szerkesztőséggel egy *Forrás*-esten (véletlenül épp Csongrádon, otthon szülteim városában), éjfélkor érkeztünk vissza, s most hajnali részegségben írom e naplót. Honóráriumnál többet ér, otthoni barátaim is eljöttek az estre, négyen-öten, s kaptam tőlük egy táskányi cseresznyét. Az éjszaka kicsomagolatlan maradt. Most a gyönyörű, vérfeketére érett gyümölcsöt egy tálra teszem. Nem enni, nézni csak. Mintha imádoznék, letérdelek, és beszippantom illatát. Orromat érezni tanítom illatával, szememet látni tanítom tüzpiros és kárminpiros és vérpiros és feketepiros színével. Nekem ez a tál cseresznye most a koranyár!

Baka Pista nemzedéktársam, barátom emlékére írott versemet olvastam fel tegnap este. Nem túl jó a mérleg, az utóbbi két évben talán az egyetlen versem. Pista emlékére számot szerkesztettünk a *Forrás*ban, ez alkalomból írtam. Címe készen volt: *Üröm.* Olvasmányaim között leltem rá, hogy Csernobil neve ukránul azt jelenti: üröm.

Szép, fanyar szó ez, a gyászhoz is ill, ezt választottam. S a magyar nyelv erejét is mutatja. Üröm - öröm. Nekünk egyetlen hang elég, egyetlen hangnyi eltérés elég ahhoz, hogy az öröm és a fájdalom közötti szakadékon átíveljünk.

A vers műfaja "levél", hozzánk oly illő. Hiszen más városban lakván, személyes találkozásokon túl tényleg a levél kötött össze bennünket. Hány tucat levelet válthattunk az évek során? De ez most egy megkésett, irodalmi levél. Technikája pedig "kollázs". Emlékek, találkozásaink, beszélgetéseink emlékei tolultak bennem, egy-egy találkozás emléke mintha fénykép lenne: kollázs-szerűen ezeket rendezte újra az emlékezet. Érdekes, milyen könnyen írtam ezt a verset, a levélműfaj, a kollázstechnika, mind-mind magától értetődően tolult fel bennem. A madarak pedig épp e naplóból röppentek be a versbe. Még előttem volt a jegyzetke, melyben összeírtam, téli vendégeink, a fenyőrigók kapcsán a túlevelű erdők téli madarait: nyírfajd, fekete harkály, fakúsz, fenyvescinke, fenyőrigó s így tovább. Mikor egy lexikonban rátaláltam nevük szép sorára, már akkor éreztem, hogy versbe illenek. Röpködtek velem s fölöttem, s Baka Pistához írott versem egén megálltak.

Egyik nap reggel hét tájban mentem be a *Forrás*ba, s kilencre, mikorra Szekér Bandi kollégám rám nyitotta az ajtót, már kézírással, áthúzásokkal, átfirkálásokkal készen is volt a vers. Banditól öt-tíz perc türelmet kértem, kértem, hogy ne törje meg most a termékeny csendet, s már olvashattam is fel, elsőül neki. Fénymásolatot csináltam a kéziratról, az eredetit odaadtam ajándékul, ha már e reggeli munkában egymásra találtunk, én pedig a fénymásolt kézirattal dolgoztam tovább.

Van egy kis szekrénykém, abban őrzök baráti leveleket, belemarkolok s találomra veszek ki néhányat. Lelki erőm nincs annyi, hogy módszeresen nézegessem végig valamennyit. E hirtelen "belemarkolásban" is három levél kerül a kezembe Pistától. Megható érdekességük, hogy épp betegségét is felidézik. Pedig lennének, ha keresném tovább, az öröm levelei is, de ezek inkább az ürömei. Kibontom a borítékot és idemásolok néhány sort belőlük.

A boríték *Kincskereső* szerkesztősége cégjelzéses, a címzés: *Forrás* Szerkesztősége, Pintér Lajos költő Ürnak, Kecskemét. Játékosságot is érzek benne, a levelek komolyságát viszont mutatja, hogy géppel írtak s utólag a gépelési hibák sorra, kézzel gondosan javítva. Valaki írt arról, hogy Pista milyen precíz, tiszta kéziratokat adott le; én pedig írhatok arról, hogy a legsietősebb, legalkalmibb levélben is ez a pontosság és precízség volt jellemzője.

1993 kora tavaszán véletlenül összefutottunk Kecskeméten, a Kórház előtt. Pista egy rutinvizsgálatra jött át, levelében erre utal, s az időtájt kérhettem Tőle egy ajánlást is, levélben, arra is válaszol, küldi mellékelten. Ösztöndíjpályázatomban pályatársi ajánlás kellett, őrá gondoltam.

Kedves Lajos,

küldöm a javaslatot, remélem, megfelel. Aznap, amikor találkoztunk, a vizsgálatok minden időm elvették. Sajnos, elég rosszak lettek (májfunkció, vérnyomás - azóta nem iszom), de a bélpanaszaimat nem nézték meg, ez még előttem áll, itt, Szegeden. Balsejtelmekkel állok elébük. Őrülök, hogy kell a vers.

Szeretettel üdvözöl Téged, s mindenkit:

Szeged, 1993. április 19. Baka István

S mellékelve Pista támogatólevele, melyben a diplomáciai elemeken túlmutató, messze túlmutató mondatokra találok, amikor most az ürömfű keserűségével a számban, az öröm keserűségével újraolvasom:

AZ EÖTVÖS ALAPÍTVÁNY
KURATÓRIUMÁNAK
Tárgy: Pintér Lajos költő
ösztöndíjkérelmének támogatása

Tisztelt Kuratórium!

Pintér Lajos nemcsak pálya-, hanem nemzedéktársam is, költői munkásságát a kezdetektől ismerem és figyelemmel kísérem. Indulásakor a Nagy László-iskola Kormos István-meghatározta vonulatát követte; később a "kormosi" vonások váltak nála karakterisztikussá, - a versbeszéde mind áttetszőbb és - a jó értelemben véve - könnyedebb lett, s ezzel szerencsésen különbözött mázsás súlyok alatt görnyedező (de kinyomni gyakran nem tudó) pályatársaitól. Ma a középnemzedék egyik meghatározó egyénisége; versei a közvetlenség és az érett férfibölcsesség erejével hatnak. Szerkesztői munkássága is jelentős. 1976 óta a kecskeméti *Forrás* rovatvezetője, munkájában biztos ízlés és állandó szerkesztő figyelem vezeti; jelentős szerepe van folyóirata mai - vonzó - arculatának kialakításában.

Mindezek alapján Pintér Lajos ösztöndíjkérelmének kedvező elbírálását javaslom.

Tiszteletel:

Szeged, 1993. április 19. (Baka István)

Pista, most már késő, de köszönöm, nagyon köszönöm. És tudd: mindezzel együtt az ösztöndíjat nem kaptam meg. Nagybátyámról, akit az én "boldog ember"-emnek neveztem írásomban, róla akartam hosszabb prózát írni. Ehhez kellett volna az ösztöndíj kényszere és pár hónapnyi független nyugalma. Nagybátyám időközben már gyomor- rákban meghalt, a tervezett hosszabb írás nem készült el. Az ő fejbelőtt kuvaszkutyája ül fönt a holdban.

És még egy levél pár hónappal későbbről:

Kedves Lajos,

köszönöm érdeklődésedet - sajnos, még nem vagyok igazán jól; a műtét helyén beszűkült a vastagbelem, ezért ugyanannyit kínlódok, mint a hasfelmetszés előtt. Holnap megyek vissza béltágításra - remélem, használni fog. Egyébként elhatároztam, hogy rokkantnyugdíjba megyek; a háziorvosom beszélt rá, de némi habozás után rájöttem, ez lesz a legjobb. Elegem van a lapcsinálással járó állandó nyüzsgésből, idegeskedésből; itthon viszont nyugodtan tudnék írni, fordítani, tárcákkal stb. napilapokba is dolgozni. S ha megy a munka (egyelőre nehezen koncentrálok a permanens bélgörcsök miatt), a szerény nyugdíjat akár a duplájával, triplájával is kiegészíthetem. Ugyanakkor - úgy tetszik - versrovatvezetőként, tiszteletdíjas állásban, megmaradok a *Kincskereső*nél (no persze, ha egyáltalán megmaradok). Tehát küldj verset, "gondozni" fogom.

Füzy(sic!) Lacival még a kórházam előtt, Szegeden állapodtunk meg, hogy lefordítom Gennadij Ajgi új verseit. Csak mostanában jutottam hozzá, levelem mellékleteként küldöm. Érdekes, haikura emlékeztető (bár nem azonos formájú) versek, népdalok vers libre-ben. A mester legújabb dolgai, nyugati tartózkodása alatt jelentek meg, tavaly.

Ez van. Ha majd itthonlakó leszek, talán verssel is gyakrabban jelentkezem.

Ölel s a többieket is

93. IX. 9. Baka István

A levél újragépelésének közepén járok, amikor fölcsapódik az ajtó. Másik szobában alvó, s már vakációzó, iskolás fiaim ébrednek. Hatalmas energiáikat felszabadítva rontanak rám. Éhesek vagyunk - mondják. Várjatok egy kicsit, kérlelem őket, még dolgozom, csak előbb egy pohár teát innék. Az ihletről mondanak erre válaszul valami gúnyosat, ahogy kamaszokhoz illik. Akiknek az ihlet persze már nem szent, s ez rendben is van így, s akik még nem tudják, hogy az ihlet tíz százalék tehetség, kilencven százalék munka. Baka Pistáról írsz? - kérdezik. Érdekes, hogy megérezték, persze, szó esik erről a felnöttek között, s ők fülelnek. A kért teát ugrálva, kapkodva elébem hozzák, s az egészet ingemre döntik. Már döng a diszkózene is. Villany ég a szobámban, mert kint felhők takarták el az áldott napot.

1996. június 15.